

Reyhani: A Worried Minstrel

Muhammed GÜNDÜZ^{1,*}

¹ Freelance Researcher. Erzurum, TURKEY.

* : Corresponding author

ARTICLE INFO

11 Aug, 2017
08 Oct, 2017
09 Oct, 2017

Keywords:

Reyhani
Minstrel
Yaşar Yılmaz
Minstrelsy

ABSTRACT

Recognized among the most important Turkish folk minstrels of the 20th century, Yaşar Yılmaz, best known with nickname *Aşık Reyhani*, has written works in many styles/genres during his 72-year life and has won great recognition. He started with playing saz and singing among his masters in minstrelsy coffee houses and then he earned reputation wandering through cities with one of his masters whereafter he became a well-known and sought name among minstrels. Reyhani drank both minstrelsy wine, *bade*, and received training on master's bench as an apprentice; however, the events he undergone in his youth and in later life occupy an important place in what made him *Reyhani*. This effect manifests itself in his works. This study focuses on the effects of the events and stages in the life of Reyhani's on the themes of his works.

Contents

1. Giriş.....	2
1.1. Aşk	2
1.2. Dertli Aşık	3
2. Aşık Yaşar Reyhani.....	4
3. Sonuç.....	6
References	8

Cite this article: Gündüz M. Reyhani: A Worried Minstrel. *TurkBilim International Journal of Social Sciences* (2017) 1

Link to this article: <http://www.turkbilim.com/article/view/5>

Copyright © 2017 Authors.

This is an open access article distributed under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/), which permits unrestricted use, and sharing of this material in any medium, provided the original work is not modified or used for commercial purposes.

Reyhani: Dertli Aşık

Muhammed GÜNDÜZ^{1,*}

¹Serbest Araştırmacı, Erzurum, TÜRKİYE

* : Yazışma Yapılan Yazar

Öz

20. yüzyılın en önemli Türk halk ozanları arasında gösterilen, Aşık Reyhani mahlası ile tanınan Yaşar Yılmaz, 72 yıllık ömrü içerisinde pek çok tarzda eserler vermiş ve bu eserlerle büyük beğeni toplamıştır. Aşık kahvehanelerinde ustaları arasında saz çalıp şiir söylemekle başlamış, ardından yine ustalarından biri ile şehir şehir gezerek iyice tanınmış ve aşık buluşmalarında aranan bir isim haline gelmiştir. Reyhani hem bade içmiş, hem usta tezgahından geçmiştir; ancak Reyhani'nin Reyhani olmasında gençlik yılları ve ilerleyen hayatında başından geçen olayların büyük etkisi vardır. Bu etki onun eserlerinde kendini göstermektedir. Bu çalışma Reyhani'nin söylediği şiirlerin ana temalarının oluşumunda, hayatındaki olayların ve evrelerin etkisini konu almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Reyhani, Ozan, Yaşar Yılmaz, Aşıklık

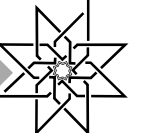
1. Giriş

Asıl adı Yaşar Yılmaz olan Reyhani, 1934 yılında Erzurum iline bağlı Pasinler (eski adı Hasankale) ilçesinin Alvar köyünde dünyaya geldi. Doğduğunda ailesi maddi nedenlerden ötürü ona bir kimlik çıkarmaz ve o doğmadan bir buçuk yıl önce vefat eden kız kardeşinin adı ve kimliğini ona verirler. Bu nedenle resmi kayıtlarda adı kız kardeşinin adı olan Yaşar olarak ve doğum yılı da 1932 olarak görünür. Babası çobanlık yaptığı için Alvar'a yakın olan köylerden Tepecik'te ve Horasan ilçesinin Aşağı Tahir Hoca köylerinde büyür. Yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olan Yaşar, Horasan'da ilköğrenimine başlar. Ancak ailesinin maddi sıkıntılarından ötürü üçüncü sınıfta iken okulu bırakmak zorunda kalır.

Okuldan ayrıldıktan sonra kendi çabaları ile okuma yazmayı iyice söken Yaşar, komşusundan aldığı Kerem ile Aslı hikayesinden, Aşık Sümmani ve Emrah'ın şiirlerinden çok etkilenir.

1.1. Aşk

12-13 yaşlarında iken Aşağı Tahir Hoca köyü civarındaki Göreşken Baba Türbesi yakınlarında uykuya dalan Yaşar bir rüya görür. Rüyasında bir ihtiyar Yaşar'a şerbet sunar. Ancak Yaşar şerbeti alıp içme imkanı bulamaz. Ardından Erzurum'un ünlü

mutasavvıflarından Alvarlı Mehmet Lütfi Efe, Yaşar'a bir boncuk verir. Yaşar daha sonra yanından geçen atlıların çıkardıkları seslerden dolayı uykusundan uyanır (Aşır, 2009).

Gördüğü bu rüya onda büyük etki bırakır. Bu rüyanın tesirini üzerinden bir türlü atamaz ve çeşitli hastalıklara yakalanır. Çevresindeki insanlar onun akli dengesinin bozulduğunu düşünürler. Uzun uğraşlar ve tedavilerden geçen Yaşar sonunda sağlığına kavuşur. 16 yaşına geldiğinde gördüğü rüyadan sonra başlayan aşkını açıklar. Yaşar, babasının hizmetkarlığını yaptığı beyin kızına aşık olmuştur. Asıl adı Zeynep olan bu kıza çevresindeki herkes Hate (Hatun) demektedir. Hatun'un da Yaşar'da gönülü vardır. Böylece Yaşar konuyu babasına açar ve babası Hatun'u Yaşar'a ister. Ancak Hatun'un babası bir çobana verecek kızı olmadığını söyler ve isteklerini geri çevirir. Bununla da kalmaz Yaşar'ı dövürür ve köyden kovar. Yaşar böylece Horasan'a gider ve orada geçirdiği birkaç ayın ardından köyüne döner. Ancak Yaşar Horasan'da iken Hatun çabucak ve zorla evlendirilmiştir. Yaşar, Hatun'u bir kere daha görebilme umuduyla köyde dolaşırken Hatun elinde kovalarla çeşme başına gelir. Hatun kısacık bir konuşmadan sonra Yaşar'dan bir fotoğraf ister. Yaşar da ona bir fotoğraf verir (Aşır, 2009).

1.2. Dertli Aşık

Yaşar'ın aşkını ve hasretini elindeki fotoğrafla bastırmaya çalışan Hatun, hasretle geçen bir yılın ardından bir gün dalgınlıkla fotoğrafı yastığının altına koyar. Hatun'un eşi fotoğrafı yastığın altında bulur. Sonra Hatun eşinden ayrılarak köye geri döner ve toplanan aile meclisi Hatun'un infazına karar verir. Hatun infaz edilir. Dertli Yaşar perişan olur. Yıllar sonra bu olaya dair şu şiiri söyler:

*“Bir kara gözlü yar yıllarca evvel
Berrak bir pınarın başında idi
Peri kadar saçlı huriden güzel
Durgun yüzlü on dört yaşında idi*

*Reyhani'yim derdim izah etmeye
Yüz yıl yazsam imkanı yok bitmeye
Bülbülümü koymadılar ötmeye
Mevsim elli birin kışında idi”*

Dertli Yaşar Alvar'da ve Hasankale'de bulunan aşık kahvelerinin müdavimi olur. O dönemde Hasankale'de bulunan Samet Ağanın Kahvesi ile Pehlivan Ethem Bey'in kahvesinde Doğu Anadolu'nun güçlü aşıkları fasıllar yapmaktadırlar. Bu fasılları büyük bir

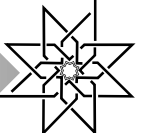
beğeni ile takip eden Yaşar büyük ustalar ile tanışır ve bazen sazı ile onlara eşlik eder. Bu fasıllar sırasında Ali Huzuri, Dursun Cevlani, Aşık Müdami, Artvinli Efkari, Aşık Gülistan ve Bayburtlu Hicrani ile samimiyetini iletir. Bu kahvehanelerde “Dertli” mahlası ile tanınır (Koç, 2007).

Dertli Yaşar henüz 20 yaşındayken Sarıkamış’ın Keçesor köyünden Rabia Hanım ile evlenir ve bir bebek sahibi olur. Bu bebek daha birkaç aylıkken, 1955 yılında, Ankara Etimesgut’a askere gitmek durumunda kalır. Ankara’da şiirle ve edebiyatla olan bağı koparmaz. Behçet Kemal Çağlar’ın da bulunduğu bir ortamda düzenlenen aşık yarışmasına katılır ve burada “Aman Erzurum” redifli şiirini okuyarak büyük beğeni kazanır. Mensubu bulunduğu askeri birlik için de şiirler yazar ve orada da dikkatleri üzerine çeker.

Askerliği bitince Erzurum’a döner ve ailesini de alarak Alvar köyünden Erzurum’un merkezine göç edip, Yukarı Habip Efendi mahallesine yerleşir. Erzincankapı semtinde bulunan Bingöl Kahvehanesi’nde, Gölbaşı’nda bulunan Müştak’ın ve Kompostu’nun kahvehanelerinde, ayrıca Mahallebaşı ve Tebrizkapı’da bulunan pek çok kahvehanede saz çalıp şiir okur, hikaye anlatır ve programlar düzenler. Henüz çocukken Hasankale’de tanışıp görüşmeye başladığı Aşık Hicrani ile Erzurum’da da görüşmeye devam eder. Aşık Hicrani ile bir görüşmelerinde Hicrani; o güne kadar “Dertli” mahlasını kullanan Yaşar’a, “Reyhani” mahlasını teklif eder. Yaşar bu ismi kabul eder ve benimser. Artık adı Dertli Yaşar değil Reyhani’dir.

2. Aşık Yaşar Reyhani

Aşık Reyhani, Aşık Hicrani ile beraber Erciş, Van, Bayburt, İspir, Ahlat gibi pek çok yere giderek buradaki aşıklarla tanışma ve döneminin aşık tarzı şiir geleneğini yakından tanıma fırsatını bulur. Bu geziler sonucunda iyice tanınır ve Erzurum çevresindeki pek çok ile ve ilçeye davet edilir. Yıl 1960 olduğunda ‘Yılmaz’ olan soyadını değiştirerek ‘Reyhani’ soyadını kullanmaya başlar. Aynı yıl içinde annesi ölen Yaşar Reyhani bir yıl mahkumiyet cezası da alır. Mahkumiyet cezası almasının sebebi sivri dilli olmasıdır. Çünkü Cemal Gürsel’in Erzurum’a gelmesi şerefine düzenlenen gecede şiir söyleyen pek çok aşığın aksine Reyhani, 27 Mayıs İhtilali’nde idam edilenlere karşı duyduğu sevgiyi dile getirir. Ertesi gün jandarmalar tarafından göz altına alınır ve sorgusuz sualsiz içeri atılır. Kırk gün boyunca

ifadesi alınmaz ve bekletilir. Ardından hapis günleri başlar. Bir yıl süren mahkumiyetten sonra özgürlüğüne kavuşur (Bekki, 2016).

1966 yılında ilk defa Konya Aşıklar Bayramı'na davet edilir. 1968 yılında katıldığı Konya Aşıklar Bayramı'nda 'Sarıcakız' mahlası ile şiirler söyleyen İlkin Manya ile tanışır. Burada saz ile başlayan ilişkileri 1970 yılında evliliğe dönüşür. Ancak bu evlilik uzun sürmez ve bir yıl sonra Reyhani ikinci eşinden de ayrılır ve tekrar Rabia Hanım'a döner.

1976 yılında Aşık Nuri Çırağı ile birlikte Erzurum'un Gölbaşı semtinde bir aşık kahvesi açar. Aynı yıl içinde Erzurum Halk Ozanları Kültür Derneği'ni kurarak 1989 yılına kadar başkanlığını yürütür. Reyhani bu dönemde yurt içi ve yurt dışı pek çok seyahate çıkar ve gittiği yerlerde sanatını icra eder. Katıldığı bütün yarışmalarda önemli dereceler alır. Yurt dışında sanatını başarı ile icra eden Reyhani'ye Michigan Üniversitesi bünyesinde yer alan Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölümü'nün Türk Dili ve Edebiyatı kürsüsünde profesör olan James Stewart Robinson tarafından 2 Nisan 1992'de fahri öğretmenlik unvanı verilir (Artun, 2013).

Reyhani 1991 yılına kadar Erzurum'da ikamet eder. Bu süre içerisinde Nuri Çırağı ile birlikte işlettiği aşık kahvesinde yaşadığı problemler başta olmak üzere pek çok sorun onu Erzurum'dan göç etmeye zorlar. Bu nedenle pek çok akrabasının ve oğlu gibi sevdiği Temel Turabi'nin de ikamet ettiği Bursa'ya göç eder. Reyhani, Bursa'da Cumalıkızık Köyü'nde bir ev yaptırır ve son nefesine kadar burada ikamet eder. Erzurum'dan ayrılışını "Gidirem" isimli şiirinde şöyle anlatır:

*“Öz canımdan çok sevdiğim Erzurum
Çaresiz dişimi sıktım gidirem
Gafillerden darbe yedi gururum
Kaderime boyun büktüm gidirem*

*Sırtıma verdiler sitem yükünü
Yel devirsin sebeplerin kökünü
Elli yıldır beslediğim ekini
Harmana dökmeden yaktım gidirem*

*Reyhani'yim derd-i gamım dinmedi
İftira darbesi cana sinmedi
Zeynel Horasan'a gitti dönmedi
Bu da benim kara bahtım gidirem”*

Reyhani 2001 yılında felç geçirir ve ardından kanser olduğunu öğrenir. Bu dönemde tüm zorluklara rağmen şiir söylemeye devam eder. Hayatının son bir buçuk ayını bilinci kapalı bir şekilde geçiren Reyhani, 10 Aralık 2006'da hayata veda eder. Cenazesi Bursa'da Cumalıkızık Mezarlığı'na defnedilir.

3. Sonuç

Aşık Yaşar Reyhani 72 yıllık ömrüne; Alvarlı Reyhani Divanı (1962), Böyle Bağlar (1966), Kervan (1988), Şu Tepenin Arkasında (1997) isimlerini taşıyan dört kitap ile birlikte Yarım Aşk isimli bir senaryo, Susuz Yolcu adlı bir oyun, 250 kaset ve 74 plak sığdırmıştır. Kendisini de şiirlerinde şöyle anlatır:

*“Dinle anlatayım sana
Erzurumlu Reyhan benem
Cayır cayır yana yana
Erzurumlu Reyhan benem*

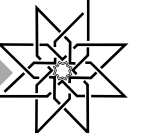
*Karanlıkta ışık sezen
Anahtarsız kilit çözen
Gözyaşıyla şiir yazan
Erzurumlu Reyhan benem*

*Köprüye basmadan geçen
Dost elinden bade içen
Çağında bir sayfa açan
Erzurumlu Reyhan benem*

*Aldım sazı düzen verdim tellere
Günden güne destan oldum dillere
Doğruluğu söyler iken dillere
Hayatı kendime zindan geçirdim*

*Hala aynı devran sürüp gidiyor
Felek çoban olmuş bizi güdüyor
Bilmem ferman bahtımıza ne diyor
Kitaba bir aşık Reyhan geçirdim.”*

Reyhani bütün şiirlerini hece ölçüsü ile söylemiştir. Aşık tarzı şiir geleneğinin vazgeçilmez kuralı olan ‘tapşırmaya’ önem veren Reyhani, bütün şiirlerinin son bendinde mahlasını anmıştır. İlk mahlası olan Dertli’yi kullandığı herhangi bir şiirinin olmamasının nedeni Reyhani mahlasını aldıktan sonra tüm şiirlerinde mahlasını değiştirmiş olmasıdır. Hazırlıksız şiir söyleme anlamına gelen ‘irtical gücüne’ sahip olması, Reyhani’yi aşık

karşılaşmalarında beğenilen ve aranan bir isim haline getirmiştir. Reyhani'nin başarılı olduğu alanlardan biri de muamma çözme ve askı indirmedir. 'Askı' ve 'muamma', cevabı kendi içinde gizli bulunan bir çeşit bilmedir. Aşıklar mesleki birikim ve sezgilerini kullanarak bu bilmeceyi çözerler. Reyhani de güçlü muhakeme yeteneği sayesinde muamma çözme konusunda aranan bir sanatçı haline gelmiştir (Özarlan, 2001).

Eserlerinde toplumsal yergiyi ön plana çıkarmış; köy hayatının teknolojik imkanlardan yararlanılamayan ağır koşulları, yoksulluk içinde geçen hayatları ve sosyal tabaka uyumsuzluklarını şiirlerinde sık sık dile getirmiştir. Aşağıdaki şiir bunun en güzel örneklerinden biridir:

*“Bir Abdullah vardı öldü dediler
Ne ey oldu gardaş öldün kurtuldun
Kefenin komşular aldı dediler
Ne ey oldu gardaş öldün kurtuldun*

*Bir eşeğin vardı suya gitmezdi
Ahırdan çıkmaya dizi tutmazdı
Bu fakirlik seni hiç unutmazdı
Ne ey oldu gardaş öldün kurtuldun*

*Üç yüz altmış beş gün oruç tutardın
Senede bir defa iftar ederdin
Et görseydin çiğnemedenden yutardın
Ne ey oldu gardaş öldün kurtuldun*

*Kelepçeler açılmazdı kolundan
Hakim savcı anlamazdı dilinden
Köyde zalim ağaların elinden
Ne ey oldu gardaş öldün kurtuldun*

*Reyhaniyem ıskatına oturduk
Yarı buçuk bir salavat getirdik
Şeker çuvalına sardık götürdük
Ne ey oldu gardaş öldün kurtuldun”*

Reyhani şiirlerinin büyük bir bölümünde felekten, insanlardan, dünyadan, ekonomik düzensizlikten, yoksulluktan şikayet eder. Yolsuzluk ve haksızlıklar karşısında sivri dilini kullanmaktan çekinmez. Yukarıda yer alan ‘Bir Abdullah vardı’ şiirini yazdıktan sonra hakkında soruşturma açıldığı ve hatta toplumun bir kesimi tarafından ağır bir şekilde dövüldüğü söylenir. Aşık Veysel’in ‘Benim sadık yarım kara topraktır.’ şiirinde huzur kaynağı, varoluşumuzun maddesi, güven verici ve huzur verici mekan olarak zikredilen

toprak; Reyhani için bambaşka bir anlam ifade eder. Reyhani için toprak, güven verici değildir. Aksine toprak yoksulluk bağlamında ele alındığında kutsallığını yitirir.

*“Veysel demiş kara toprak yarimdir
Kara toprak neden benim yarimdir
Yoksulluk ve sabır şükür kârımdır
Kara toprak neden benim yarimdir*

*Çiftçi olup tarla süremedimse
Maaş alıp vergi veremedimse
Bağından bir çiçek deremedimse
Kara toprak neden benim yarimdir*

*Eğer Veysel yar demişse toprağa
Mutlaka sahiptir bahçeye bağa
Arısı var bal doldurmuş tabağa
Kara toprak neden benim yarimdir*

*Emlâkim yok kazma ile kazacak
Çiftliğim yok seyran edip gezecek
Havuzum yok kulaçlayıp yüzecek
Kara toprak neden benim yarimdir*

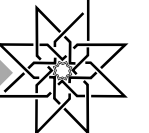
*Suda boğulursam mezarım kayıp
Bir taşı bile yok olamam sahip
Toprak yarım desem olmaz mı ayıp
Kara toprak neden benim yarimdir*

*Aşık Reyhani'yim her yanım yara
Öldüğümde koymasınlar mezara
Yaksın külüm savursunlar rüzgara
Kara toprak neden benim yârımdır”*

Yaşar Reyhani, sadece şiirleri ile değil hikaye anlatıcılığı ile de beğenilen bir şairdir. Ortadan kalkmaya yüz tutmuş olan hikaye anlatıcılığını kahvehanelerde tekrar hayata geçirmiştir. Çeşitli radyo ve televizyon programlarında da hikaye anlatıcılığını yeni bir üslupla ortaya koymuş, çıkardığı kaset ve plaklarda da hikaye anlatımına yer vermiştir. Hikayeciliği Tuylu Fazıl Dede, Nalbant İshak ve Behçet Mahir'den öğrendiğini söyler. Aşık Güruni adında bir hikaye derlediği de bilinmektedir.

References

Aşır A. “Aşık Yaşar Reyhani – Hayatı ve Sosyal Konulu Şiirlerinin İncelenmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, 2009

Düzgün D. Aşık Yaşar Reyhani Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum, 1997

Yardımcı İ. “Aşık Yaşar Reyhani Elli Yıllık Miras / Bir Kırık Saz.” Konya, 2006.

Koç M. “Ölümünden Sonra Aşık Yaşar Reyhani.” Erzurum, 2007.

Bekki S. “1980 Sonrası Aşık Şiirinde Siyasi Söylemler.” Journal of Turkish Language and Literature 2, sy. 1 (2016): 51-66.

Artun E. Aşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı, Karahan Kitabevi, 2013

Özarslan M. Erzurum Aşıklık Geleneği. Akçağ Yayınları, 2001

